

СЕРДАЛО

СВЕТ арарувл 1923 шера денз

Советская Союзная Коммунистическая партия Молдавской области Грозненский городской комитет и Молдавский АССР Лакхехарча Совет а орган
Орган Чечено-Ингушского областного, Грозненского городского комитетов Коммунистической партии Советского Союза и Верховного Совета Чечено-Ингушской АССР

№ 92 (2717)

Эра

15

ноябрь

1962 шу

Мах 2 кеп.

ЗЯБЪ ОАХАШ БОАХН

Дукха ха я оаха кхашкара шера. Дика хувкъ зяба тла дла-
ялаташ чунйга. Бакъда, меха-
низатораш хланз а кхашка ба-
хаш деш боах. Дийнах а бус а
сацац цар тракторий таташ, 10
«ДТ-54» аха трактор Ноалл
зябъ оахаш. Хланзехьа а 2000
гектар гектар лаятта аха даь-
над. Хлама ца эшпаш план я из.
Цу глудакхо тха колхоза бок-
ка пайда дургба хьатладоагъла

шера. Дика хувкъ зяба тла дла-
ялаташ чунйга. Бакъда, меха-
низатораш хланз а кхашка ба-
хаш деш боах. Дийнах а бус а
сацац цар тракторий таташ, 10
«ДТ-54» аха трактор Ноалл
зябъ оахаш. Хланзехьа а 2000
гектар гектар лаятта аха даь-
над. Хлама ца эшпаш план я из.
Цу глудакхо тха колхоза бок-
ка пайда дургба хьатладоагъла

сей, кхыбараш а. Уж ба дийнахъ
5,5 гектар мара аха ца дезаца
7—8 гектар лаятта а оахаш
шоял новьгосташа хьонхам те-
лараш. 15-ча ноябре ца оахаш
цхьа лаятта чегалг ютаргъяц
оаха, йоах цар.
А. ФЕДОТОВ,
Сунженский района Кирова
колхоза парткома секретарь.

КПСС ЦК ПРЕЗИДИУМЕ ШЕРА ИТОГАШ ЯРАХИ ЯЛАТ ДУКХАГІА ДОАНКХИЛГЕИ КИЙЧДЕЛГЕИ СОВДАКН ХАРАХИ

ЦК Пленума докладда кийч-
луш со хьенар юртбоаха шера
халхалга уйлашта дага вала бе-
зам ба са. Ала деза, ухк шера
колхозхои совхозий болхло-
шен, партийни, советски, юрт-
боаха органашен во болх баъ
ца хинилла. Юртбоаха деш
дола доал эргаданкхара йола
ЦК мартовски Пленума решене-
ша бокка пайда бенаб. Произ-
водственни управленеш йола-
най колхозий совхозий эконо-
мика юртарга йомае, юртбоа-
ха производствана халхалга
лата деша сикхалга виахтлехь-
даха.

Цхьайолча йонкхийча юрт-
боаха районашка хала йалама

хьал этта доллаше а — аз ювц
Сибирегей Казахстанен этта
еква ха, хлама Российски Феде-
рацен, Белоруссен Центральни
областашка Прибалтийски рес-
публикашка йоачан йолаш хин-
на шийла аха, — ялат, дулх, шу-
ра, тха, фуаш дахарен кийчде-
рен боарам соахкарчул лакх-
бенаб. Хетаргахьа, кизизагъла
хургъя вайга фабрични шекара
свекла. Ха дика ца латтар ба-
чъан долаш кизизагъла гул а
ергъя кийч а ергъя коартолаш.
Соахкарча боарамаш хургъя
боамбин гидуаргаша йоахилга а
кийчелга а.

Юртбоаха продуктш яха-
ра керттера хьокхамаш доала-
дергда аз:

1953 ш.	1961 ш.	1962 ш.
5,0	8,4	9,0
3,9	4,5	4,5
23,2	50,9	49,0
2,6	4,8	4,7
72,6	84,3	63
5,8	8,7	9,2
36,5	62,6	64,5
497	894	950
235	366	369
16,1	29,3	30

Производство дегайрац лакх-
деннад юртбоаха продуктш
кийчелга. Пачахалхенга ду-
кхагъа ялат, дулх, шура, фуаш,

сомаш, комсаш, чъа гъа, иштта
кхьайола а юртбоаха продук-
тш кхоачаргъя.
Кийчелга продуктш:

1953 ш.	1961 ш.	1962 ш.
	(10 ноябрь кьаччалда)	
1899	3172	3432
1171	2032	2110
30	296	327
12	41	89
3,9	4,1	3,7
22,9	46,7	41,9
1,8	2,8	3,0
5,4	6,8	5,5
2,5	5,2	5,5
1193	2129	2705
569	1350	1894
110	162	179
	(1 ноябрь кьаччалда)	
3,6	6,3	7,1
2,1	3,8	4,2
10,6	25,0	26,5
197	361	365
2618	6991	8049

Из, бакъдар аьлча, чакхъаь-
на иот ял, хлана аьлча продук-
таш даьхо а кийчелга а. Белгал-
данкка безам ба са из еррига
товариш продукция пачахалх-
кенна мохк юртбоахама про-
дукташча йалашбара лоархла-
мелга бола низ а хинна даятта-
ча колхозашен совхозашен е-
на хилар.

Белгалданкка деза, хьайбай
продукташ дукхагъа кийчелга
колхозашен совхозашен соах-
карчул дукхагъа хьайбайш дий-
балга, пуница хьахул дулх, шу-
ра, иштта кхьайола хьайбай
продукташ тладоагъла шера
дукхагъа йоахаргъола хьалаш.
Цхьадола хьонхамаш доаладер-
да:

Доахан — млн.	55,6	60,0
Цу даькье детта доахан	19,1	20,9
Хьахкарч	52,2	56,0
Жа	108,9	111,9

Цу тайпара, колхозашен
совхозашен 1,8 миллион ет
дукхагъа хиннаб; доахан — 4,4
миллион, хьахкарч — 3,8 мил-
лион, жа — 3 миллион.

Из, бакъдар аьлча, дикка то-
лам ба, цхьабакъда колхозий
совхозийн торонашка хьажьа
хила гаяна ба. Масала, хьацац
доахан, цхьайолча колхозаш-
ки совхозашен 100 гектар
лаьртана лаьрхла 20—25 ет
ба, хлама цхьайараша — 4—5
етт. Из ала метаргда жах а,
Казахстане, Сибирей Азе рес-
публикашка, Сибирей, Донеи,
Ставропольи, Поволжьеи, Ук-
раина кьулбехарчен районша
кеттара дика хьалаш да жа
ледаде, уж цига кизиза деба-
дойя а.

Цхьан тайпара хьалаш до-
лаш йолча колхозашен совхо-
зашен производствена боарам
тайп-тайпара хилара керттера
кхоачаьбоацар хланз а длаьв-
кхадца вай. Хлама 100 гектар
лаьртана лаьрхла 75—100
центнер дулх доакхамаш боа-
маш да, хлама 100 гектара
лаьрхла 20 центнер дулх доак-
хамаш боахаш а кизиза деа.
Цхьаболчар 100 гектара
лаьрхла 500—600 центнер шу-
ра йоакх, хлама цхьаболчар —
150—200 центнер. Из деррига
а юкьарча итоташта йатъ.

Колхозхоиш, совхозий болх-
лошкен, колхозий председате-
лашкен, совхозий директораш-
кен, производственни управле-
ней болхлошкен специалистш-
кен кийкарал де а, хлама цар-
на хьалашка юртбоаха шера
итоташ яран, боамби, шекара
свекла, коартолаш, иштта лаьт-
таншара йола кхьайола продук-
тш, иштта дулх, шура, кхьайо-

йоацаш йола ледара кадраш
йолга да из, е кулгалхоша шоял
декхар цена кхоачаш ца делга
да из. Из дайза а дайза, соцам
де беза, тлехьатетта йиш йоацаш
дола практически глудакхаш
виахтлехьа деза — е нах ю-
мабе, кадраш кийчелга, е произ-
водство виахтлехьаькка карагъ
ца доалаш бола цхьаболча кул-
галхой хуваца, царна метта кь-
она, дийша бола, дика организ-
тораш оттабелга.

Цхьадола боахамаш тлехьа-
дисара кхьайола бахьанаш хила
а тарлу, масала, кхоачамболаш
техника ца хилар, механизаци-
цара кердарар, халха латтар
балха юкье во кхуьаш хилар,
со ала герттар да, масала, яла-
тш чъуцац а шера моттиг чу-
лоацаш а йолча техникаш пайда
эцилга, машинех агрегатш яр,
кхьадаш, иштта моттиг хилча,
колхоза е совхоза хьалда новь-
гостал де деза машинаш ла-
лашъара, царга болх байтлгъа
виахтлехьаькка.

Цхьан дешаца аьлча, массе
оагъоракхара итоташ е еза,
хьатладоагъла шера кийчю
кагъа ергиллаш, дийнайна хла-
маш леларан хьайбаш леладар-
ан дикгиллола колхозий, сов-
хозий, отделеней, фермай, бри-
гадйиш — доахан кхьаба
методаш, хьайбаш, коа тлара
оалхазараш йалашдара система,
доакхараш кийчдара опыт, кхи-
дараш йомадара.

Ховш да, дикгагъа мел дараш
этгара халха шоял зонацкьара
хьахарка дезаш хилар, тол-
шагъа йола опыту зонац баьла-
лонашка, хлара областера, рес-
публикьара хьалдаца хьалашка
хьажьа а хургилоаш. Из цлоа-
гъа лоархлеме да юрта боахама
кулгалдеш вай болх беца хана.
Боахам леладара, производствено
виахтлехьаькка йола цхьа
образеш цхьан зоне дика хила
мег, хлама вокх зоне, нагахьа
санна из опыту механически
юкьейнхьаца белгалтара хла-
лашка шийх баьнна пайда цо
ца бала а мег.

Итоташ еча хана вайна цлоа-
гъа лоархлеме да производствено
зе долаш лелача боахамашта
кхьаьтла цлоагъа уйла тлехийт-
тар. Кхетамца хила веза цу
глудакха, еррига фактораш
яьша еза. Климатически хьа-
лаш дика ца хилар бахьан до-
лх, гучох, ухк шера зе хила
мегах йола совхозаш а. Хлама
йолаш я, оалаш мадара,
хланзле зе даргдолаш а аьнна
«планах длаьлархл» совхозаш
а, царца длаьларм, дукхаха
кулгалхой машар хиннаб зе деш
бола боахам лелачеш цхьаца-
йола совхозаш хиларца. Цу мор-
ча боахамашка экономика глуд-
лашца цлоагъла е эза ана-
лаш, хьаьхдеа деза областий кул-
галхоша результатий хьаьхьаца
парте Центральни Комитетата
хоам белга.

Цу глудакха производствен-
ни управленешен областий
организационеш тлдиьла деза
колхозех хьаьхьа совхозий болх
кхьаьтла дика тохкилга. Глуд-
лаш мийтац аьлча, хланз мас-
сехи шу даьнна цу боахамий
доакхагъа долча даькье произ-
водство зе долаш лелачо.

Цун бахьан фуд ха деза вай-
на. Парте обкомий секретара-
шен общеполитомий председа-
телашен колхозех совхозаш яра
хьаьхьа колхозхоша тийна
предложенеш хьателача хана
кхьаьхьаца шу чакхьаькка-
ча а. Терман тлаьхитта йомаде
деза, мийта нагъагъаьна
цхьаболча боахамашка дика то-
лашаш даха, хлама хлана, фу
бахьан долаш ледара я шера
итоташ цхьаболча боахамашка,
лоха да хьувьаьмаш е хьайбай
продуктивнеш, лакха да про-
дукци хьайоакхаш длаьларм,
дукха рузъка а ха а йоаю яла-
та, технически културай, дулх,
шуриш, кхьайолча хьайбай
продукташ цхьа центнер йоак-
хаш.

Цу тайпара болх вайна эш,
боахама кулгалдеша нийсенна
кхоачамболараш, глалаташ бел-
галдеша а, хлама тладоагъла
шера уж ца хилитара а. Из
иштта эш вайна колхозийн сов-
хозийн кхоачамашн торонаш
дикгагъа йовара. Йлманен ди-
кагъа практиканен карагълаш-
нараш пайданега хургъдола
тайпара производствана юкье-
даьхара.

Хоадамболаш кьоастаде
деза, фуд дукха йола колхоза-
чи совхозаш тлехьа латтара
бахьан: е цу тайпара боаха-
машка техникен, производств-
ноэкономики ца йовзаш, говзал

ерригача партийни организаци-
онеш тлдиьлаца даргъа итоташ
еца балха юкье цар цлоагъла да-
кха лоацилга, 1962 шера на-
рагъдаьннарашта «Ювартга ана-
лиз елга, лаьрхл» колхозийн
совхозийн ерригача торонашка
хьажьа, 1963 шера хлара про-
изводственни управленеш глола,
хлара колхозен совхозен глола
юртбоахама продуктш дукхагъа
йхара йола планаш — оттабелга.
Планашта юкьейнхьа хила эза
еррига торонаш, цар тла хила
деза боахаме малагъа тайпа а
мел а ялат, технически култу-
раш, хьайбай продуктш йоа-
харгъя, царех товарни яраш,
вешта аьлча пачахалхенга
йоахаргъяш мел хургъя, про-
изводствено шертара колхозен
совхозен малагъа накопленеш
хургъя яхача хаттарашта дола
йомаш.

Республикаш, край, обла-
стий, производственни управле-
ней, колхозий председателй,
совхозий директорий, агрономий
уйла тлаьрзае безам бар са ко-
хозашен совхозашен товарни
продукци юкьахара йола планаш
оттаецен тороний лоархлм бе-
чеца хана уж цлехьа юха а лаьт-
таеш пайда дикгагъа эцара, ялат,
технически култураш а, хлама
иштта хьайбашта доакхараш а
дукхагъа даьхара дешаца хьажьа-
ра.

ЦК мартовски Пленуме, зо-
нальни совещанешка длаьларм
лаьтла леладара травопольни си-
стема кьал кийлел йоацаш хилар.
Хланз кхы шеко йолаш дац, киз-
изта пайда луш йола баьнаш аха
а аьха цар когаметта кьа, хьажь-
наш, горох, шекара свекла,
кхьайола маьхара култураш.
Дийнайна ялати кхьайола про-
дукташ аьлсамъяхара дика пай-
да боалаш хилар.

Ухк тайпара масал доаладе
безам ба са. Вай цлоагъла кри-
тика йир Краснодарский край
«Кубань» яхача совхоза дирек-
тора нов. Максимов, совхозера
кхьаьтла дикъа хлана дац аьн-
на дола кхаш баьнаш тлаьлоаш
хилараш а, хлама кьа тлаьлоаш
20 проценти хьажилгъа тлаьлоаш
16 проценти мара ца хилараш а,
уж култураш хьувьам дукха-
гъа луш йоллашеьа а, Бе багъ-
лаш бола соцам бир совхоза
коллективно.

Даьхача шера гурахьен ухк
шера баьстан юкьейн цкъа дла-
йиьча дукхаха шерашка тлаьле-
нен цхьан шера тлаьлоаш баь-
лаш длаь аьхьадар 3,212 гектар
лаьтта. Хламаш дукхагъа дла-
йиьча совхозо: гуьйран кьа —
600 гектар, ялатиьна лаьрхл
хьажилгаш — 946 гектар, сило-
са лаьрхл хьажилгаш — 940
гектар, горох 500 гектар, доа-
хана доакъарийна лаьрхл ше-
кара свекла 178 гектар.

Ерригача совхозера оахамца
нийсича хьажилгаш дукхагъа
длаьйиьнай 16 процентагара 34
процентагара кхоачаш.

Хлара гектара тлара 35 цент-
нер фуалъяха хьажилгаш
ийнаш. Из-м, бакъдар аьлча,
Кубань хьажьаца бок-
ка хьувьам а бац, соах-
на хьалаш дикгагъа долча ха-
на хлара гектара тлара 50
центнер фуалъяха хьажилгаш
йьхар совхозо, цхьабакъда, хла-
ра гектара тлара 35 центнер
фуалъяха хьажилгаш йоалаш
хилча а, хьажилгаш длаьр гъо-
ленгагъа долча гучи да. Ухк шера
совхозо хлара гектара тлара 38
центнер люшерна йол яьхьай,
хлама цу лаьттан хлара гектара
тлара 35 центнер фуалъяхаца
хьажилгаш иьнаш. Фу хилга да
из? Гектара тлара 35 центнер
хьажилгаш — из 4.300 доакъа-
вийн единици 70 центнер глуд-
маш — 2.100 доакъа едини-
цен. Лакхьаца белгалъяха тай-
пара хьийлгъаца хьажилгаш ерри-
га яьнаш 6.400 доакъарийн еди-
ница а. Хлама гектара тлара 38
центнер а йоалаш люшерна хий-
кьа хилча — 1.800 доакъарийн
единица.

Совхозе 500 гектара тла дла-
йиьчаца горохо хлара гектара
тлара 22,1 центнер елар, хлама
йиьлагъа отделене 112 гектара
тла длаьйиьчаца хлара гектара
тлара 31 центнер яьхьай.
Бакъдар аьлча, «Кубань» яхача
совхозе длаьвуча лаьттай хланз
йола структура а яц бокъонца
ийнаш, хлама даьд яьнар — из
лаьттан хлара гектарах пайда
дикгагъа эцар дукха лоаттабеча
кьовсама юкьий мара иц.

Цхьа масал да а доаладер.
Цхьабакъда, уж тайпа масалаш,
кордадоагъла хлара областе,
республике. Республикней Ком-
партей ЦК-ашта, Министрий Ко-
веташта тлдиьла деза длаьвуча
лаьттай структура тояра даьр

фуд, кизиза пайда луш йола
баьцац тлаьлола лаьттай мел
аьхьад, цу лаьттай тла длаьйиьча
фу хиньял, баьнна пайда мий-
таб хьажьонхаш йола итоташ ел-
га, кьовсам белга. Циггара вай-
на гучи хила деза, баьстан
юкье цу лаьттаеш гъоленга
хургъдолаца тайпара ялат е те-
хнически култураш дла а юш,
пайда дукхагъа эцар дукха
1963 шера баьцац тлаьлола
лаьттай ахара малагъа торонаш
я. Ухк гурахьа керттера даь-
кье баьцац тлаьлола лаьттай
ахара цоташ гуьйран ялаташ ду-
кхагъа длаьйиьнад колхозашен
совхозашен, цхьабакъда, ва-
торо я хьатладоагъла шера баь-
цац тлаьлола лаьттай ахарен па-
реш даьла лаьттай кизизаьрен
цоташ ялаташ а, хлама иштта
технически култураш а длаьв
лаьттай а цу тайпара дикка
совдаха.

Хланз хала да, бакъдар аьл-
ча, хлара колхозен совхозен то-
ронаш юва, хлана аьлча аха де-
зап дола баьнаш тлаьлола лаьт-
тай долаш хилараш лаьтта лац
указъа глудакх. Цу лаьттай тла
баьлаш де доладеш хилча сов-
нагъа техника эьаргъя: трак-
торш, длаьйиьна хламаш чъуца
машинаш, хлама иштта длаье
фу. Цу долаца хламай лоар-
хлм ба беза. Нагахьа санна
баьцац дла а яьха, мукъадоа-
лаш дола лаьттай карадерзада-
ра боахаме техника ца то, нах
беце, буц тлаьллитар гъоле я
аха аха а аьха, масала, цу тла
шекара свекла дла а йиьна, цун-
на де деза глудакх ца а деш, цу
тлара е йол а, е шекара свекла
а ца йоакхаш из доадечул.
Цхьан дешаца аьлча, дола хла-
ма эза-диста, кхетамца де деза,
торонашка хьажьа.

Вай йоакхо яьза даргъац хьа-
тладоагъла шера ялат дукхагъа
даьхара а кийчдара а. Хетарга
хьаьла даьла лоархлмех ухк шера
вай кийчдергда, гучох, 3 милли-
арди 450 миллион пунт ялат,
вешта аьлча ялатиш хьувьамга
а уж кийчдара а диллаца эгъ-
гара беркатегъа хиннаца 1958
шера боарамга кхоачаргда.
Тланкка дика хлама нагъагъла
Ворк-барк цу хьалхалга, це-
лина караерзале, хьажилгаш ду-
кха длаь доладалаш из карагъ-
дарт ма дий аьнна дага а даьр
вайна. Нагахьа санна ши милли-
ард пунт ялати яьхьаца, из
йонкха котало лоархлм дар.
Хлама хланзле а, 10 ноябрь
гланхоаш ийца даьннаш цунт
миллиарди 432 миллион пунт
ялат, хлама а ях вай, из кизиза
да. Бакъда, хланз санна ялат
ешаш долча хана кхьамметтел
из тайпа хьувьамга а кхоачамболаш
бац. Цудухьа цхьаькка дика а
лаханза даргдолаш да 1963
шера а длаьхо долхача шерашка
а ялат дукхагъа даьхара кийч-
дара дола кхоачамаш.

Ерригача парте а ерригача
пачахалхенга а юкьара декхар
а лоархлмаш оттаде деза аьнна
хет сона вай ялаташ кийчдара
1963 шера 4.200—4.500 мил-
лион пунта боарамга кхачара де-
хара, тлехьа тладоагъла шин-
каш шера доакхамаш дола товар-
ни ялат, вешта аьлча пача-
халхенга доакхамаш дола ялат
5 миллиард пунтагъа кхоача-
дергдолаш. 1963 шера ялат
эцара план 4 миллиард пунта
боараме оттайл. Из планови за-
дани ше йолча йита метаргъя.
Цхьабакъда, реальный торонаш
хилара лоархлм а баь, вай
кьовсам лоаттабеча беза 4.200—
4.500 миллион пунт ялат эцар
дукха.

Оттаде а кхоачаше а иш
йолаш дий из декхар? Иш йо-
лаш да, из де атта деце а. Ухк
шера, из лакхьаца цкъа аьннаца
тайпара, гучох, 3 миллиарди
450 миллион пунт кийчдергда
ялат. Изаал кул из, йоакъал от-
тар баьхан долаш хьа ца хулаш
Алтайски крае а Сибирегейн
кхьича районашка а, хлама иштта
Казахстане а дукха ялаташ
вай дика доллашеьа а. Ух хла-
ца хулаш дика ялаташ планаца
нийсича Сибирегейн РСФСР
кхьайолча кхича районашкен
400 миллион пунт а Казахстане
400 миллион пунт хлана яц аьн-
на а, хлама деррига длаьлар-
хлара 800 миллион пунт а хил-
лар. Нагахьа санна уж 800 мил-
лион пунт ухк шера кийчдаьчоа
длаьтлахьаца, цунах кул йизза
4 миллиарди 200 миллион
пунт.

Деррига товарни ялат хьа ца
кхоачаш моттиг нийсеннай Ук-
раине а. Цига а цу тайпара ха-
ла хьалаш нийсеннад гуьйран
ялаташтен хьажилгаштен (ийт
бузаца хана длаьха депош ихал).
Цхьабакъда, цу халача хьалаш-

на а дика болх баьб украинца-
ш, дикка даьла лаьцац пача-
халхен ялатиш кхоачамаш сов-
даха. Республика колхозашен
совхозашен пачахалхенга
доакхар

